

Všechny věci mají svůj *začátek, kulminaci a konec*, tak proč by ho neměla mít i Evropa?

Text a foto **Günter Bartoš**

Tygr v útoku

Jako biolog zkoumal **Stanislav Komárek** živočišné druhy, jako filozof a esejista promýšlí společenský vývoj, zejména stagnaci Evropy a vzestup Asie. Skončí evropská civilizace jako mrtvý muzeální exponát, obrazně řečeno „v lihu a sklenici“, podobně jako vzorky v depozitáři Přírodovědecké fakulty UK, kde profesor Komárek vyučuje?

V médiích často vystupujete jako Kassandra věstící budoucí čínskou nadvládu nad světem. Co vás k tomu vede?

V Číně jsem třikrát byl a viděl ji tak říkajíc *in situ*. Pokud vidíme něco ekonomicky bujet a rozkvétat, těžko můžeme tvrdit, že ten jev neexistuje. Zatím nad tím můžeme zavírat oči, ale i to se nevyplácí. Problém nakonec není rozvoj Číny, ale ztráta dynamiky Evropy.

Knihy s tituly jako Soumrak Západu vycházejí už sto let, západní civilizace se ale spíše rozšiřuje. O Japonsku se také psávalo, že mu bude patřit budoucnost, a dnes je v krizi.

Čína má desetkrát víc obyvatel než Japonsko. Jen tím zastíní všechny ostatní země, nemusí dělat nic jiného. Samozřejmě žádný strom neroste do nebe, ani ten čínský nebude. Evropský strom stojí dávno za vrcholem své slávy. Každé civilizace je na planetě do času a vyprávit si o tom, že ta evropská trvá věčně, je snad vhodný bod do školního katechismu. Všechny věci mají začátek, kulminaci a konec, proč ne Evropa. Neznamena to ale, že zmizí.

Jak se čínská dominance v Evropě projeví?

Číňané už nyní nakupují španělské a portugalské státní dluhopisy – a takových a podobných nakoupí nepochybně ještě mnoho. Tím získají značný vliv v ekonomice a posléze i v politice. Jestli se Evropa jako celek bude třít o nohy dračího trůnu v Pekingu, nebo se rozpadne a vzniknou tak nástupnické státy, se teprve ukáže. Pro Čínu představuje Evropa prostor k dalším podnikatelským aktivitám. V určitém momentu by evropské dluhy mohly být vyměněny za volné přistěhovalectví.

Lze tomu nějak zabránit?

Evropa je v pasti, nedá se podstatně reformovat. Pokud by se přistoupilo na radikální

snížení státních výdajů, lid se vzbouří a zvolí strany, které uvedou chod v opak. Z toho důvodu se žádná reforma nedá prosadit.

Není chudnutí a mizení střední třídy signálem, že už vlastně změna skrytě probíhá a stáváme se pod tlakem globalizace banánovou republikou?

Společnosti bez střední třídy jsou labilní. Střední třída nese celou společenskou zátěž v Evropě a USA. Nachází se ve stejné situaci jako nevolní rolníci za tereziánské éry. Na nich také ležela celá tíha státu, také chudli, ubývalo jich. Josef II. si pak velmi lámal hlavu, jak je vlastně udržet při životě a prosperitě.

Přežije západní liberalismus a individualismus? Bude mít společnost zase navrch nad jednotlivcem, ztratíme moderní subjektivitu?

Do jaké míry ji ale ještě máme? Všichni si věříme, že jsme bůhvíjaká individua, ale přitom jsme jako kopie z jednoho kadlubu – čteme na internetu tytéž věci, musíme mít tytéž cíle... Značná část naší individuality je iluzí. Zůstala jen bojovnost a neustálé konkurování jiným. Ale to, co individualitu zakládá, nějaká skutečná a hluboká rozdílnost, nejen nechat si obarvit vlasy namodro, v podstatě ztrácíme.

Může západní individualismus Asii nějak „infikovat“?

Čína je jiná než Evropa a chápe i osobní svobodu jinak. Ono se teprve ukáže.

Značná část naší individuality je pouhou iluzí

Ekonomický úspěch Číny se zakládá na sociálním a státním dumpingu. Přináší ale čínská emancipace světu nějaké nové ideje?

Možná že oprašuje některé „staré“. Evropa zásadním způsobem nepochopila to, co Asie ano, a co je v evropském myšlení přítomno jen málo – například u Hérakleita z Efesu, Léviho-Strausse a Carla G. Junga: totiž že oba členové páru polarit mají na světě svůj význam. Náš svět je vždy prožíván podvojně a rozpadá se na protichůdné kategorie typu horký–studený, světlý–tmavý, vysoký–nízký. V tradici evropské intelektuality lze chápat jednu polaritu jako určující a tu druhou jako odvozenou, nebo dokonce vůbec neexistující. Například majoritní proud teologie po Platónovi chápe zlo jako nedostatek dobra. Kdo se se zlem někdy setkal, ví, že jde o cosi, co jakoby má vlastní substancialitu. Úplně nám nedochází, že když jednu z polarit neustále podporujeme, tak ta druhá se na nás vrhne někde ze zálohy, protože rostla ve skrytu. A strašně se tomu divíme. Tenhle pozatek přitom v Asii křičí vrabci ze střeš.

Proto vznikl třeba zničující fenomén nacismu – jako kompenzace univerzalistického humanismu?

Jung by řekl, že vznikl zanedbáním mýtu, který se pak ve své drsné a nevyočitatelné podobě hrne do reálu. Mýtus není svou povahou ani špatný, ani dobrý, ale je to věc potenciálně nebezpečná. Nacismus vznikl spálením mytologie a technologie, proto byl tak destruktivní. Proud v lidských duších, které by v budoucnu mohly k něčemu podobnému vést, jsou tu vždy a volají po nějaké míře reflexe. Paradox polarit zase vede k tomu, že na dlouhé lokte dosáhne přesně opačného výsledku, než jaký jsme si původně předsevzali. Zakladatelé Sovětského svazu nepochybně chtěli pro pracující vybudovat ráj na zemi. Vybuodovali pro ně peklo.

Starý kontinent je *strašně obtížné* udržet pohromadě

Prof. RNDr. Stanislav Komárek, Dr. (*1958)

- Vystudoval biologii na Univerzitě Karlově v Praze, absolvoval v roce 1982. Krátce nato emigroval do Rakouska, kde se na Vídeňské univerzitě zabýval etologií a antropologií. Zájem o psychologii a psychoanalýzu (učení Freuda a později Junga) ho přivedl k zkoumání vzájemných vztahů přírodních a kulturních fenoménů.
- V roce 2001 byl jmenován profesorem filozofie a dějin přírodních věd.
- Je autorem více než třiceti knih esejů a beletrie, hodně cestuje.

Čína i Evropa
mají stejnou
ideu:
mít se dobře

Nekanalizuje se dnes – naštěstí – potřeba mýtu obskurními neškodnými způsoby typu sportovní fanouškovství, popové idoly nebo náboženství Jedi?

Je pozoruhodné, že již sedmdesát let nedošlo k žádné velké válce, což se domnívám souvisí se začátkem televizního vysílání v padesátých letech. Za studené války nás začali proplachovat emocemi. Ale vždy, když si myslíme, že všechno máme nejvíc „v paži“ a všechny problémy jsme rozlouskli, přichází obrat. V roce 1910 se to jevílo také dobře – bujely vědy, umění, technologie, nikdo v Evropě neměl hlad, a leccos bylo přitom přede dveřmi. Koneckonců nejsme schopni ani předpovědět, jaké bude za čtrnáct dnů počasí. A takhle je to téměř se vším.

Americký filmový průmysl nás nepřetržitě zásobuje katastrofickými vizemi. Nejsou jakýmsi novodobým proroctvím?

Nikdy není tak zle, jak se to maluje ve fantaziích. Ani za obou světových válek, které byly naprostou katastrofou, Evropa neztratila víc než pět procent obyvatelstva. Samozřejmě nás vždy mrazí, že by mělo něco podobného přijít znovu.

Změny tedy nebudou katastrofické?

Ke společnosti dynamika patří. Pokud se zanedbají reformy, zpomalená evoluce se náhle urychlí v revoluci. Rok 1989 přinesl u nás extrémní zrychlení vývoje, ale nikoli revolucí. Komunisté se po lampách nerozvěšovali. Pozoruhodné je, že čínské myšlení potřebu katastrof nemá a Čína byla vždy naladěna mimořádně optimisticky, i když na katastrofy, přírodní i společenské, chudá nebyla. I za nejhorších časů kulturní revoluce budila dojem, že to nejlepší je před ní. Indie naopak i v dobách velmi dobrých působí, že to nejlepší už má dávno za sebou.

Z čeho vyplývá čínský optimismus?

Společnost je mnohem více kolektivistická, větší než naše, přežití Číny jako celku je tedy nepochybné. Měli dobrá období, špatná období, ale neosobní princip tao, řídící svět, se po vychýlení z rovnováhy do ní zase vrátí. Naturalistický způsob chápání světa je v Číně silný, nevidí valný rozdíl mezi přírodními a společenskými procesy.

Po selektivních potrtech a politice jednoho dítěte je tao vychýleno ve směru masivního přebytku mužů. Jak se tohle srovná?

Co kdyby šli nadbyteční chlapečkové podnikat do Evropy, která je z čínského hle-

diska téměř liduprázdná a plná rozmanitých šancí? A kdyby se jich přistěhovalo dostatek, tak jejich ekonomika si vystačí sama se sebou, jak vidíme třeba na Singapuru. Loni jsem navštívil Sydney, Melbourne a Auckland a šokovalo mě, že vypadají úplně jako Singapur. Města jsou plná přistěhovalců z Asie, nikde není žádný průmysl a přitom spousta peněz. Kde se tam berou?

Čínská ekonomika se někdy považuje za bublinu, která musí zákonitě prasknout, podobně jako praskla za asijské krize v letech 1997–1998. Ulevilo by se nám pak?

Vidím tu pravděpodobnost asi takovou, jako že tygra v útoku raní infarkt. Šance ale není nenulová, spoléhat se na ni nedá. Prognóza o kolapsu Číny v posledních třiceti letech vyšlo mnoho. Jistě i Čína nebude ekonomicky bujet do skonání světa. Bude-li však tak činit ještě dvacet let, velmi se podíváme.

Největším evropským problémem je demografický úbytek a stárnutí populace. Jak se dá dobrovolné sebevraždě Evropy zabránit?

Jedině tak, že určité procento z plátů dětí by šlo rodičům jako penze, zřejmě už nic jiného nezbyvá. V Evropě děti představují soukromý citový rozmar, z něhož vzniká jenom škoda – blokují kariéru, zábavu, konzum, a pak nemají vůči rodičům ani stín povinností. Kdo by si takového malého parazita nasadil do domu? Je pár let sametově roztomilý a pak nás dalších třicet let komanduje. Naštěstí ho příslušné pilulky odpuzují jako repelent ovády. Pokud se Evropa nerozmnoužuje a nasává mladé produktivní lidi z ciziny, nesmí se potom divit, že tito takzvané „nesdílejší její hodnoty“. Proč by také proboha měli?

V čem ještě Evropa tahá za kratší konec?

Organizuje se v podstatě kmenově, což v Číně zmizelo už před dvěma a půl tisíci lety. Evropu je strašně obtížné udržet pohromadě.

Není právě evropská integrace snahou překonat kmenovou mentalitu?

My ale evropské povědomí skoro nemáme. Vnímáme se jako Češi, Němci, Francouzi, nikoli jako Evropané. Evropská unie je pozdní nevědomý pokus nastolit „Říši středu“ jinými prostředky, s podobnými rysy jako Čína – například mít vládu byrokracie a demokratické procesy jen na spodních úrovních. I v Číně se na vsi volí starosta. A podobně jako Čína i Evropa nemá jinou ideu než mít se dobře. ■